

LA FRONTERA MARE / FILLA: MARIA SKLODOWSKA / EVA CURIE

Mercè Otero Vidal

En una conversa amb la professora Mercè Izquierdo precisament el dia de la presentació del primer número d'aquesta revista en el Col·legi de Periodistes, de manera molt informal i ràpida vàrem parlar de la possibilitat d'escriure alguna cosa *a la frontera* de les lletres i les ciències. La veritat és que no vàrem concretar res. Ara he recordat la proposta, justament perquè necessito "passar la frontera" i diversificar una mica la meva feina quotidiana.

La ginecocrítica per a mi té la gràcia de presentar-se com a totalment interdisciplinar: la filosofia, la ciència, la història, la literatura es combinen per poder entendre, explicar i valorar la realitat de les dones i la seva producció. Per això m'ha semblat molt convenient i suggerent el tema d'aquest número de la revista dedicat a *la producció textual a la frontera* i en aquesta línia la meua idea és de presentar unes dones *a la frontera* de les ciències i les lletres, *a la frontera* del privat i el públic, *a la frontera* de la família i la professió i, fins i tot en el sentit literal del terme, *a la frontera* de les nacionalitats: polonesa i francesa. Em proposo de parlar, en clau de divulgació, de la vida de Maria Sklodowska i de l'obra de la seva filla Eva Curie.

Eva Curie, la filla petita de Maria Sklodowska, va escriure la biografia de la seva mare i així es va col·locar *a la frontera* entre la biografia i l'autobiografia, entre l'objectivitat i la subjectivitat, entre la història i la literatura. Ara m'adono que potser n'hi ha massa de fronteres en aquest cas, però no és d'estranyar perquè, aquestes dones, com moltes altres, van traspasar fronteres físicament i espiritualment lluitant per fer més amplis els marges de la societat patriarcal, precisament per no haver de viure en la marginalitat d'uness fronteres que, en femení, no tenen sentit.

Maria Sklodowska va morir el 4 de juliol de 1934 i Eva Curie va publicar la biografia de la seva mare l'any 1937. El llibre fou un *best-*

seller i les nombroses biografies de Madame Curie que han anat sortint, més o menys "hagiogràfiques", recreen aquesta inicial.

La biografia té tres parts i segueix l'ordre cronològic. La primera, de set capítols, explica la infantesa i adolescència a Polònia. La segona part, la més llarga amb onze capítols, va des de l'arribada de Maria Sklodowska a París fins a la mort de Pierre Curie. La tercera part, de nou capítols, és també l'última, la de la maduresa i plenitud, i va seguida d'un apèndix on estan llistats tots els títols, medalles i premis concedits a Maria Sklodowska-Curie.

Eva Curie, en el seu tarannà i quefer vital, se'ns presenta ella mateixa com a molt diferent de la seva mare i, en escriure la vida d'aquesta, marca voluntàriament o involuntària, una clara distància amb els objectius i interessos científics de la seva progenitora que, segons sembla, més d'una vegada havia dit que "en la ciència hem d'interessar-nos més per les coses que no pas per les persones". (p. 194)

Evidentment la manera d'apropar-se Eva a la vida de la seva mare, d'entrada, no té res de científic i per això a la introducció comença dient que "hi ha a la vida de Maria Curie tants trets inversemblants que voldria relatar-la com s'explica una llegenda". Però una mica més endavant la traeix la temptació del rigor, la concreció i la comprovació científiques de les dades: "A aquesta història, semblant a un mite, no podia jo afegir-hi cap adom sense cometre una falta. No he relatat cap anècdota que no hagi comprovat ni he estraït una frase essencial ni tan sols he inventat el color d'un vestit. Els fets que s'expliquen han succeït i les paraules que es transcriuen es varen pronunciar" (p. 9).

Les fonts utilitzades en l'elaboració de la biografia són la correspondència familiar i amical, testimonis i records directes, textos oficials i documents i breus notes biogràfiques de la pròpia Maria Sklodowska.

Eva personalitza més en la segona part de la introducció i escriu: "Quan jo vaig néixer, la meua mare tenia trenta-set anys. Quan vaig tenir edat per conèixer-la bé, era una senyora gran de fama mundial. I això no obstant, 'la il·lustre investigadora' és la que m'és més estranya, sens dubte perquè la idea de ser-ho no ocupava l'esperit de Maria Curie. En canvi, em sembla haver viscut sempre al costat de l'estudiant pobre i somiadora que fou Maria Sklodowska, molt abans que jo vingués al món" (p. 10).

Què vol dir Eva Curie quan parla de "conèixer-la bé"? Com es pot conèixer bé la pròpia mare? Adrienne Rich, en el conegut i reconegut llibre *Of woman born*, diu que és difícil escriure sobre la mare,

* Les referències són segons la traducció en llengua espanyola.

perquè, en aquest cas més que en altres, sempre s'està explicant la pròpia història, la pròpia versió del passat.

Eva sap el repte que suposa escriure la vida excepcional de la dona excepcional que li va donar la vida. Però no només sospita l'obligat biaix de la seva visió de filla sinó que també és molt lúcida de la imatge que la pròpia Maria Skłodowska forçava en la seva presentació com a mare, com a dona "normal". Per això, al llarg de la biografia s'aturarà a vegades a fer consideracions d'aquest tipus: "Maria presentarà als altres, per propers que estiguin en el seu cor, una imatge seva gairebé vulgar. No els explicarà més que l'aspecte familiar de la seva vida. Fins i tot trobarà, a vegades, accents emocionats per celebrar la seva felicitat de dona. Però de la seva feina només en parlarà amb breus frases lacòniques, inexpressives. Notícies de tres ratlles, que no donaran ni tan sols idea del que aquest treball excitant li proporciona.

Sent una voluntat absoluta de no fer literatura sobre el destí que ha escollit. Per una modestia subtil, per horror també als vans propòsits i al superflu, Maria s'amaga, s'enterra, o potser, millor encara, no fa públics cap dels seus veritables perfils. Reserva, enuig, raó, la professora, l'ésser genial desapareix i s'amaga rera 'una dona com les altres'. (p. 151-152)

Atesa la dificultat que suposa la tasca empresa per Eva Curie, no ens sorprèn que acabi la introducció amb aquestes paraules: "Hagués volgut tenir el do de l'escriptura per presentar l'eterna estudiant de la qual Einstein va dir: 'La senyora Curie és, de totes les persones cèlebres, l'única que la glòria no ha corromput', i segueix com una estranya el curs de la seva pròpia vida, intacta, natural, gairebé insensible al seu sorprenent destí (p. 10). "

Eva Curie emprà el recurs de la humilitat, però cal dir, d'entrada, que se'n surt prou bé. És una escriptora àgil i fluïda i, encara que el seu interès i sensibilitat inicial s'inclinaven per la música, després es va dedicar al periodisme. Durant la segona guerra mundial, enrolada en les Forces Franceses Lliures, va ser corresponent de guerra de nombrosos periòdics nordamericans i fou co-directora de Paris-Presse.

Segons explica Linda Wagner-Martin a *Telling Women's Lives*, hi ha una tradició crítica que valora el fet que les dones escriguin sobre les seves mares com a sentimental i, en canvi, que els homes escriguin sobre els seus pares es considera interessant i seriós. O sigui que es tracta de trencar aquest prejudici i llegir aquesta biografia d'Eva Curie "amb simpatia", amb una certa disposició i militància, perquè, per sort, les dones hem recorregut les recents etapes de la nostra història a gran velocitat i, concretament pel que fa a escriure i a interpretar la vida d'una dona, la ginecocrítica ha provocat un canvi de sensibilitat i un canvi de posicionament significatiu.

El llibre ja clàssic que va encetar aquest nou enfocament de la biografia i de l'autobiografia de dones és el de Carolyn G. Heilbrun, *Writing a Woman's Life* i rera seu es va obrir un fructífer camí. Seguint les seves propostes, de la biografia de Maria Skłodowska per Eva Curie, caldria seleccionar per a l'anàlisi alguns aspectes com l'ambició considerada "poc femenina", el matrimoni, l'amistat entre dones, la maternitat, l'envelliment, la infància de les dones... Evidentment la meua tria de fragments és "tendenciosa" en aquest sentit.

Em sembla que, en aquest cas, és obligat començar per la maternitat. Eva parla dels embarrassos i parts de la seva mare com a complicats i dolorosos i també cal recordar que, entre un i altre, Maria Skłodowska va patir un avortament accidental.

El naixement de la filla gran Irene és recollit així per la seva germana: "Maria es veu obligada, sentint-se humiliada per això, a abreujar el seu viatge i tornar a París, on, el dia 12 de setembre, dona a llum una filla: Irene. ¡Una formosa criatura i un futur premi Nobel! El doctor Curie presideix el part, que la senyora Curie suporta amb les dents serrades, sense cridar". (p. 132)

És curiós aquest comentari inicial referent a la frustració d'un viatge de vacances de Maria i Pierre amb bicicleta.

Després de patir un avortament, Maria té molta cura en el següent embaràs i així és com Eva explica el seu propi naixement: "El part és dolorós, interminable. Per últim, el dia 6 de desembre de 1904 neix una nena, grossa, erizada de cabells negres. Una altra filla: Eva.

(...) Els somriures i els jocs de la recent nascuda, de la qual té cura una dida, fan feliç la jove mare. Les criatures molt petites l'entendrien. En un quadern gris anota, com ho va fer amb Irene, la història dels primers gestos, de les primeres dents d'Eva i, a mesura que la nena es desenvolupa, l'estat nerviós de la mare millora. Ajaguda, pel descans obligat del part, Maria, insensiblement, torna a agafar gust a la vida". (p. 197)

Hi ha un clar interès per demostrar que no hi havia interferències o contradicció entre la vida professional i les maternitats de Maria Skłodowska, però aquestes notes de passada referents al malestar en l'embaràs, al dolor, a la humiliació i a l'estat nerviós es poden considerar simptomàtiques, i així crec que cal interpretar-les, de la tensió entre les dues vides de Maria Skłodowska. Prova de la consciència d'aquesta situació és la insistència d'Eva que explícitament comenta, a propòsit del naixement de la seva germana, la voluntat de Maria de seguir la lluita en el camp professional i familiar: "La idea d'optar entre la vida de família i la carrera científica no travessa tan sols l'esperit de Maria. Està disposada a enfrontar-se amb l'amor, les maternitats i la ciència i a no fer trampes en res. Passió i voluntat. I triomfa". (p. 133)

Carolyn G. Heilbrun comenta a propòsit del que acabem de dir que, en les biografies masculines, no esperem que la vida professional d'un home d'èxit ens sigui presentada en permanent conflicte amb les exigències del seu matrimoni i la seva fillada. Està clar que els homes poden permetre que la seva vida pública s'expandeixi de tant en tant cap a l'esfera privada sense culpabilitat ni desordre.

Eva ens transmet un exemple de com viu Maria en la frontera d'aquesta doble vida, quan parla del famós quadern gris de notes de la seva mare: "Entre aquestes dues notes -la del 17 d'octubre de 1898- on es diu que Irene ja no camina a quatre grapes i on s'afirma que té quinze dents i la que es refereix als pots de melmelada, es pot llegir una altra nota, digna de tota atenció.

Ha estat redactada per Maria i el seu marit i per un col·laborador de cognom G. Bemont. Amb destí a l'Acadèmia de Ciències i publicada en les Comunicacions de la sessió del 26 de desembre de 1898, s'anuncia l'existència en la pernblanda d'un segon element químic.

Heus aquí algunes ratlles d'aquesta comunicació:

...Les diverses raons que acabem d'enumerar ens fan creure que la nova substància radioactiva conté un element nou, al qual ens proposem donar el nom de RADIUM". (p. 145)

A la mort de Pierre Curie, la situació de Maria comprensiblement es complica i el desenvolupament de la seva tasca professional i de recerca científica passa a convertir-se en una veritable heroïcitat. Eva rememora la "doble jornada" de la seva mare: "Fins i tot en les èpoques d'extraordinari excés de treball, Maria reserva alguna estona per tenir cura de les filles. El seu treball l'obliga a confiar les filles a les serventes, però fins que no comprova que tant Irene com Eva, han dormit perfectament o han menjat bé, que estan pentinades i rentades amb cura, que no estan refredades ni pateixen mals de cap mena, està inquieta. ¡Ah, però per si Maria se'n descuida, heus aquí Irene per recordar-li-ho! Irene és una nena despòtica. Acapara gelosament la seva mare i no pot suportar que s'ocupi de la 'petita'. A l'hivern, Maria ha de fer llargs trajectes per París per descobrir les pomes camoses i els plàtans que la seva filla Irene accepta menjar, i sense els quals no gosaria entrar a casa". (p. 200)

D'aquest gran esforç de dedicació a la feina i a la família, la salut de Maria se'n ressentia amb raó i Eva dramàticament reconeix la resposta d'autodefensa del cos de la seva mare per poder descansar i la necessitat de desconectar fins i tot de les seves filles: "A vegades, la seva resistència física l'abandona sobtadament perquè tingui temps d'apartar-se de les seves filles, d'aïllar-se. Un dels meus primers records d'infantesa és la imatge de la meua mare caiguda i desmaiada en el menjador de Sceaux i la seva pat·lidesa, la seva inèrcia mortal". (p. 228)

Deixaré per a un altre context el tema de l'educació que Maria Skłodowska va voler donar i realment va donar a les seves filles, ja que mereix tot un estudi especial: les diferents institutius, l'intent de crear una escola per a les seves filles i els fills dels seus amics on ella mateixa i els altres científics donaven les classes, el desenvolupament del gust per la ciència, la preocupació pels mètodes de treball, el coneixement de la llengua polonesa, la importància de la vida a l'aire lliure, la independència de moviments des dels onze i dotze anys, la valoració absoluta de la tolerància, el control de la sensibilitat. En tot aquest projecte educatiu va comptar amb la presència i l'ajuda del seu sogre tal com reconeix Eva: "Per a les nenes, l'avi és, més que la mare (sempre absent de casa, sempre retinguda en aquest laboratori el nom del qual brunzeix eternament a les seves orelles), el seu company de jocs, el seu mestre. Eva es massa jove encara perquè es creï entre ella i el seu avi una veritable intimitat, però és un amic incomparable de la gran, d'aquesta nena tranquil·la i coratjosa tan profundament semblant al fill que ha perdut". (p. 229)

Cal aturar-nos a valorar quina fou la influència de Maria Skłodowska com a model/contramodel per a les seves filles, en la línia que va encetar Nancy Friday amb el seu llibre clàssic de *My mother/myself*. Per alguns trets que han anat sortint pel camí, ja s'ha pogut veure que hi ha clares divergències (alguna gelosia?) entre les dues germanes. Eva Curie sempre es va trobar una mica desplaçada al costat de "la parella" que formaven Maria i Irene. La diferència d'edat entre les germanes podia ser-ne un motiu i el caràcter, la manera de ser, els gustos i interessos personals també contrastaven.

Eva recull un record, anecdòtic, molt simpàtic, que ens fa veure la distància que hi havia entre ella, per una banda, i la seva mare i la seva germana, per una altra: "Quan Eva era una nena, i Irene, jove ajudant de la senyora Curie, vivia i treballava constantment amb la seva mare, els dinars al voltant de la taula rodona es reduïen sovint a diàlegs científics entre la il·lustre investigadora i la seva filla gran. Les fórmules tècniques brunzien en les orelles d'Eva, que interpretava a la seva manera aquests propòsits transcendents. Amb viva satisfacció, per exemple, la filla petita escoltava la seva mare i la seva germana emprar certs termes algebraics: BB 'primer' (BB') i Bb 'Quadrat' (Bb2), els *bebès* desconeguts dels quals Maria i Irene Curie parlaven constantment havien de ser encantadors, pensava Eva. Però, ¿per què eren quadrats els "bebès"? I els "bebès primers", ¿de quins privilegis gaudien?" (p. 302)

En diferents moments de la biografia de la seva mare, Eva Curie fa anotacions autobiogràfiques que, com s'ha dit al començament, ja eren de preveure, però lògicament es fan més nombroses i evidents cap al final de la vida de la seva mare i un clar exemple de crítica i auto-

crítica de les seves conductes respectives el trobem precisament a propòsit de l'orientació personal i professional de Maria Skłodowska respecte a la de les seves filles. La concordança de mare i filla en el cas d'Irene és indiscutible i la discordança en el cas d'Eva és la que ella mateixa exposa: "L'experiència personal de Maria i l'exemple feliç d'Irene li fan creure amb excessiva facilitat que les dues filles s'orientaran còmodament en el laberint de la vida. Està desconcertada per les angoixes i els canvis de criteri d'Eva. Un noble respecte al lliure albir de les seves filles i una sobreexcitació del seu talent la contenen per exercir la seva autoritat sobre l'adolescent. Maria desitjaria que la seva filla Eva, ben dotada per a l'estudi de les ciències, fos doctora en medicina i estudiés les aplicacions mèdiques del radi. Però, malgrat aquest desig, no li imposa aquesta orientació. Amb una incansable solidaritat respecta tots els capricis de la seva filla i celebra veure-la estudiar música, deixant-la en llibertat perquè triï els seus professors i fins i tot els mètodes de treball... Concedeix tota classe de llibertat a un ésser minat pel dubte i que hagués tingut necessitat d'obeir fermes indicacions. ¿Com podria advertir el seu error Maria, que un infalible instint genial ha portat cap al seu exacte destí a través d'immensos obstacles?"

Fins l'últim dia de la seva vida la seva tendresa vetllarà sobre les dues filles, tan diferents, que ha donat a llum, però sense senyalar mai entre elles una preferència. Irene i Eva trobaran en la seva mare, en totes les circumstàncies de la seva vida, una protectora i una fervent aliada". (p. 265)

Eva procura, fa esforços, perquè es vegi en tot moment la bona entesa amb la seva germana Irene i salva a la seva mare de qualsevol acusació de predilecció per una d'elles. La veritat és que tenia al davant un model paradigmàtic de bona entesa entre germanes en el cas de Maria i Bronia, la seva germana gran. El pacte adolescent entre les germanes per tal de poder estudiar les dues va resultar un èxit i, al llarg de tota la vida i malgrat la distància continuaran unides i compartiran totalment dolors i alegries fent-se costat en tots els sentits.

Com a exemple del que s'acaba de dir, Eva explica que Bronia fou la primera en saber els seus descobriments: "Però va haver de ser magnífic el moment en el qual, obtinguda la certesa, per un raonament rigorós del seu cervell, aconsegueix la pista d'una matèria desconeguda. Maria ha corregut a confiar a la seva germana gran, a la seva aliada, el secret, i sense que s'hagi creuat cap tendra paraula, les dues germanes han reviscut en una embriaguesa espiritual de records els anys d'espera, els mutus sacrificis, la seva aspra vida d'estudiants, plena de somnis i de fe". (p. 140)

Carolyn G. Heilbrun insisteix en la importància de l'amistat entre dones i diu que en les biografies femenines cal buscar les presències i

influències de les amigues. Pel que fa a Maria Sklodowska es pot dir que va comptar tota la vida amb l'amistat, la solidaritat i el suport d'altres dones i, segons ens explica Eva, no hi ha dubte que n'era conscient, ho tenia present i ho reconeixia. Les amistats d'infantesa a Polònia compten i tenen la seva importància i continuïtat en la vida de Maria, com es pot veure per la correspondència amb Kazia i amb les seves cosines. Les mestres dels seus anys de formació mereixen el seu respecte i record agraït. Les companyes d'universitat estan ben representades per la seva amiga, la senyoreta Dydyńska que té una intervenció importantíssima en la carrera científica de Maria Sklodowska: "La senyoreta Dydyńska, que l'any passat la defensava a cops de paraigua dels seus admiradors, ha estès sobre Maria una protecció molt més oportuna. Convençuda que Maria està cridada a tenir un gran futur, ha remogut cel i terra a Varsòvia perquè li sigui concedida la 'borsa Alexandrowitch', destinada als estudiants de mèrit que volen continuar els seus estudis a l'estranger" (p. 102).

Caldria estudiar amb més detall la relació de Maria amb altres dones científiques, com Hertha Ayrton amb la qual podia compartir l'excepcionalitat de ser dones en un món acadèmic exclusivament masculí i misogin. Hertha Ayrton, física anglesa, militant sufragista de primera línia és la que li va fer costat brindant-li assistència i protecció, quan Maria Sklodowska va patir la campanya d'atacs per l'*affaire* Langevin.

També és l'amistat d'una dona, la periodista Maria Mattingley Meloney, la que va obrir a Maria les portes d'Amèrica. La senyora Meloney va organitzar-li el viatge i tots els contactes acadèmics i extra-acadèmics. Precisament a partir d'aquest viatge Maria va ser conscient del prestigi del seu nom i de la importància que tenien els intercanvis i altres missions públiques a les quals ja no podia negar-se a participar.

Un altre dels trets més interessants en les biografies femenines és el matrimoni i la seva funció. Algunes vegades, s'ha generalitzat sobre els aspectes perjudicials del matrimoni per al desenvolupament de la personalitat de les dones importants i s'han valorat, d'entrada, negativament matrimonis excepcionals com sembla que fou el de Pierre Curie i Maria Sklodowska.

A propòsit d'un matrimoni també excepcional en el seu funcionament, el de Virginia i Leonard Woolf, Carolyn G. Heilbrun diu que un matrimoni és revolucionari, quan ambdós membres tenen la feina en el centre de les seves vides i troben un delicat equilibri que els pot aguantar tant com a parella com a cadascun individualment.

Eva Curie presenta el matrimoni dels seus pares ben bé en aquests termes, quan diu: "Maria sap que al trencar la seva resolució de celibat ha de renunciar també a la seva espartana vida. Al voltant del matrimoni d'excepció, fundat sobre la tasca 'antinatural' de la recerca

científica, Maria ha creat una atmosfera humana, i vol que el seu espòs tingui, entre els seus pares i ella, una suau existència". (p. 126)

No hi ha cap dubte sobre el paper central que la recerca científica ocupava en la relació matrimonial i d'aquí deriva també la complexitat en la valoració dels respectius mèrits científics i del Premi Nobel compartit. Sóc conscient que només apunto aspectes i qüestions que mereixen un tractament més aprofundit, però la finalitat de l'article, ja ho he dit al començament, és evidentment divulgadora.

La vida de Maria Sklodowska va tenir el seu escàndol i la biografia de la seva filla, en presentar tot l'esforç heroic i la dedicació total de la seva mare al món científic i la seva completa abnegació en el món familiar sembla obeir clarament a la finalitat de reivindicar la figura materna front als atacs que havia patit i que quedaven per al futur en la documentació i la premsa de l'època. Eva pràcticament no diu res de l'*affaire* Langevin. És difícil valorar, en aquest cas, fins a quin punt funciona la censura o, millor dir, l'autocensura, ja que evidentment no és l'únic i es poden trobar altres exemples de biografies fetes per filles que "censuren", silenciant-los, els afers sentimentals de les seves mares. La realitat és que només un paràgraf de paraules sospesades fa referència a l'*affaire* i aquesta és una manera elegant de no fer-se ressó del discurs enemic.

"Una sobtada ratxa de maldat cau sobre Maria i intenta destuir-la. Una pèrfida campanya es desencadena, a París, contra aquesta dona de quaranta-quatre anys, fràgil, delicada, consumida per una tasca imponent, sola i sense defensa.

Maria, que exerceix una professió d'home, ha escollit entre els homes els seus amics i els seus confidents. Aquest ésser excepcional té sobre els seus íntims, sobre un d'ells especialment, una profunda influència. N'hi ha prou amb això. Una dona dedicada al treball científic, la vida de la qual fou digna, reservada, i en els anys immediats particularment digne de llàstima, és acusada de perturbar la pau dels matrimonis i de deshonorar un nom que porta amb massa puresa.

No em pertany jutjar els que varen donar el senyal d'atac ni dir amb quina desesperació i amb quina tràgica inhabilitat Maria es va defensar..." (p. 240)

He llegit i m'ha interessat especialment la biografia de Madame Curie que va fer Françoise Giroud, titulada *Une femme honorable*, l'any 1981. Concretament aquesta biografia, a part de poder ser considerada un contrapunt que permet veure en quina línia van les aportacions crítiques més actuals a la biografia oficial d'Eva Curie, té també l'al·lucinant de la personalitat i categoria intel·lectual i política de la biògrafa. Com indica el seu títol obertament vol reivindicar l'honorabilitat de Maria Sklodowska alhora que ventila aquesta qüestió entorn de l'acusació d'adulteri que Eva Curie havia silenciada.

Caldria passar revista detallada a la informació de l'època per anar veient la suma de factors que intervenen en aquest escàndol: les acusacions indiscriminades passen pel sexisme, la misogínia, la xenofòbia, l'enveja i tot el conjunt de sentiments inconfessables que l'excepcionalitat de la figura de Maria Sklodowska podia despertar. Era l'any 1911.

Amb la guerra de 1914 s'oblida l'escàndol. Durant la guerra, la tasca de Maria Sklodowska va ser importantíssima: va organitzar i dirigir les unitats de radiologia en el front, al costat de la seva filla Irene i altres col·laboradores que havien format. El posicionament polític de Maria és important en la seva adolescència a Polònia i tot al llarg de la seva vida. La influència en la formació política de les seves filles, la comparteix amb el seu sogre, participant de la Comuna de París. Irene Curie i el seu marit Frédéric Joliot varen tenir una compromesa militància comunista. La pròpia Eva fou designada per rebre, de mans del rei de Suècia, el premi Nobel de la Pau, atorgat a UNICEF l'any 1965, quan el seu marit, Henry Labouisse, era el director general d'aquest organisme internacional.

Acabaré apuntant una darrera qüestió conflictiva sobre el paper exemplar i modelic de les dones excepcionals. Eva Curie sembla dubtar que la seva mare hagués estat conforme amb la biografia exemplar que ella li dedica i així diu: "La senyora Curie evita, fins i tot un tret de vanitat que se li hagués perdonat àmpliament: consentir que la presentin com a un exemple a les altres dones. -jno hi ha necessitat de portar una existència tan antinatural com la meua!- dirà a vegades a excessives admiradores, i afegirà: he dedicat molt de temps a la ciència, perquè vaig voler fer-ho i perquè m'interessava la recerca. Però el que desitjo per a totes les dones és una vida familiar senzilla i un treball que els interessi". (p. 305)

Seguint aquest consell, he intentat de fer un treball que m'interessava, malgrat que sóc conscient que queden moltes coses per aprofundir i discutir.

OBRES CITADES

Curie, Eva. *La vida heroica de María Curie, descubridora del radium, contada por su hija*. Buenos Aires: Col. Austral, Espasa-Calpe, S.A., 1944.

Friday, Nancy. *Mi madre/Yo misma. Las relaciones madre-hija*. Barcelona: Argos Vergara, 1979.

Girou, Françoise. *Marie Curie. Una mujer honorable*. Barcelona: Argos Vergara, 1982.

Heilbrun, Carolyn G. *Escribir la vida de una mujer*. Madrid: Megazul, 1994.

Heilbrun, Carolyn G. "The life behind the legend", *The Women's Review of Books*, vol. XII, n. 8, maig 1995, p. 5. (Resseña del llibre de Susan Quinn. *Marie Curie: A Life*. New York: Simon & Schuster, 1995.

Ksoll, P. i Vögtle, F. *Marie Curie*. Barcelona: Edicions 62, 1991.

Loureiro, Angel G., (coord.). *El gran desafío: Feminismos, autobiografía y postmodernidad*. Madrid: Megazul-Endymion, 1994.

Personal Narratives Group (ed.). *Interpreting Women's Lives. Feminist Theory and Personal Narratives*. Indiana University Press, 1989.

Rich, Adrienne. *Nacida de mujer*. Barcelona: ed. Noguer, 1978.

Wagner-Martin, Linda. *Telling Women's Lives. The New Biography*. Rutgers University Press, 1994.